

exercises and creative tasks presented in textbooks under different headings were analyzed. The effectiveness work with these exercises and creative tasks was checked in practice teachers'.

The skills of dialogic communication between high school students formed in lessons in those subjects, where the content of the textbook is constructed logically and specifically. Such elements as educational hints and tips (the names special rubrics of knowledge control; the text exercises and tasks for classroom and independent work of high school students) is an important didactic condition for the formation skills of dialogical of communication pupils by means of modern a textbook.

According to the authors, require in-depth of scientific analysis a real content of textbooks considering the basic educational program directions. An obligatory condition for modernization a content of textbooks for high school must be a compliance of content these textbooks the new axiological paradigm in education.

Keywords: high school student; textbook; system of exercises and tasks; dialog; formation of skills of dialogical communication.

УДК 373.5(075)(477:1-87)

ГЕНЕЗА ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ США

О. З. Глушко,

*молодший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: glushko.oks74@gmail.com*

У статті розглянуто генезу шкільного підручникотворення в українському шкільництві в США; обґрунтовано періоди в історії розвитку підручникотворення діаспори в США; проаналізовано виховний зміст навчальних підручників і посібників в українському шкільництві США.

Ключові слова: діаспора; шкільний підручник; періоди розвитку підручникотворення; виховна функція підручника.

Постановка проблеми. Українська школа є одним з головних чинників збереження етнокультурної самобутності української діаспори в США. Процес творення й удосконалення підручників у західній українській діаспорі, зокрема у США, триває вже понад століття. Він нерозривно пов'язаний зі становленням та розвитком українського шкільництва в зазначеній країні як в історичному, так і в теоретико-методичному аспектах. Поступ галузі підручникотворення супроводжувався низкою викликів, як політичного, так і організаційного характеру, що обумовлювало необхідність пошуку адекватних рішень у кожному часовому періоді. Водночас головною функцією підручників завжди залишалася функція національного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема шкільного підручникотворення була предметом дослідження багатьох як українських, так і закордонних учених (В. Бейлінсон, В. Беспалько, Н. Бібік, М. Бурда, М. Вашуленко, Д. Зуєв, Я. Кодлюк, І. Лернер, О. Ляшенко, О. Савченко, Т. Селевко, Франсуа-Марі Жерара та Ксав'є Роеж'єра).

Аналізу дидактичних аспектів підручникотворення в рідномовному шкільництві у західній діаспорі присвячені праці таких вітчизняних науковців, як С. Романюк, І. Руснак, аспекту мовної свідомості українців діаспори – праці Б. Ажнюка та інших. Результати досліджень враховувалися нами у процесі обґрунтування періодів підручникотворення української діаспори в США.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження становлення та розвитку підручникотворення з акцентом на виховному змісті підручників і посібників в українському зарубіжному шкільництві в США.

Виклад основного матеріалу. Проведений порівняльний та системний аналіз у галузі розвитку шкільного підручникотворення в українській діаспорі в США уможливив виокремлення чотирьох періодів:

- ▲ **початковий** (початок XIX ст. – 1920-ті рр. XX ст.);
- ▲ **перехідний** (1920–1950-ті рр. XX ст.);
- ▲ **системний** (1950–1990-ті рр. XX ст.);
- ▲ **комплексний** (початок 90-х XX ст. і до сьогодні).

Критеріями для виокремлення періодів стали суспільно-політичні трансформації та стратегічні орієнтири розвитку шкільної українознавчої освіти (становлення українознавчої освіти в США, прийняття на Другому світовому конгресі вільних українців головних положень «виховного ідеалу в діаспорі», проголошення незалежності України).

Перший період – початковий (початок XIX ст. – 1920-ті рр. XX ст.). Відліком у визначенні нижньої хронологічної межі першого періоду стало заснування перших українських шкіл при церквах. Характеризуючи перший період, необхідно зазначити, що в США, як і всюди в західній діаспорі, ситуація зі шкільними підручниками була складною. На початку організації українських шкіл у новій країні поселення українська громада не мала можливості повною мірою забезпечити якісне навчання дітей. Це стосувалося як відсутності кваліфікованих вчителів, відповідних приміщень, навчальних програм, так і підручників. Навчання в школах відбувалося за тими підручникам, які мали змогу знайти, замовити або придбати вчителі та священики. В основному це були підручники, привезені емігрантами з Батьківщини. Отже, вибір підручників для навчання був вільним і залежав головним чином від можливостей української громади.

Утім необхідно зазначити, що релігійні та культурні діячі того часу, усвідомлюючи всю складність ситуації, робили спроби щодо її покращення. Так, Українська греко-католицька церква, під головуванням єпископа о. С. Ортинського, виступала ініціатором видання підручників для мережі шкіл при церквах. Зокрема, на конвенції греко-католицького духовенства (15–16 жовтня 1907 р., Нью-Йорк) було ухвалено рішення щодо необхідності видання підручника і катехізису. Для реалізації цих планів було обрано комітет із 9 священників, планувалося також запросити світських кваліфікованих спеціалістів [6, с. 329].

У 1909 р. греко-католицькою громадою в США було засноване товариство «Просвіта». Забезпечення українських дітей підручниками і навчальною літературою було одним зі стратегічних завдань товариства. Зокрема, було

створено комітет для фахової оцінки змісту надісланих книг з України [6, с. 335]. Отже, наприкінці першого періоду можна відмітити позитивні зрушення щодо видавництва підручників для приватних українських шкіл, проте ці випадки не мали системний характер і були скоріше виключенням.

Другий період – перехідний (1920–1950-ті рр. ХХ ст.). У 1922 р. було створено організацію під назвою «Об'єднання українських організацій в Америці», яка відіграла провідну роль у становленні українського шкільництва на теренах Сполучених Штатів Америки. Її виконавчим комітетом було створено шкільну комісію з назвою «Управа Рідної Школи в Америці», яка затвердила єдиний шкільний план й однакові підручники для всіх українських шкіл в Америці. Управою було визначено найкращі шкільні підручники: читанки М. Матвійчука, підручник з географії С. Рудницького, підручник з історії І. Крип'якевича і пісенник Колеси – ці та інші підручники видавалися в на території сучасної України [6, с. 340].

Окремо зупинимося на аналізі читанок М. Матвійчука, які були розроблені та видані для українських народних шкіл. М. Матвійчук видав серію читанок: «Перша книжечка. Буквар» та «Друга книжечка до читання українських дітей» у 1923 р., «Третя книжечка для третьої кляси» у 1928 р., «Четверта книжечка: Українська читанка для четвертої кляси» у 1931 році.

Зокрема, у «Другій книжечки» були розміщені твори найкращих дитячих письменників, таких як Я. Вільшенка, М. Підгірянки, а також твори О. Бабій, І. Воробкевича, Б. Грінченко, Б. Лепкого, О. Олеся, В. Самійленко, А. Чайковського, С. Черкасенко. Також у читанці можна було познайомитися з деякими творами знаних українських митців Є. Гребінки, П. Куліша, І. Франка, Т. Шевченка.

У читанці є наступні розділи: «Українська родина» (у цьому розділі учень довідується про Т. Шевченка, І. Франка, Б. Хмельницького, І. Мазепу), «Я – українець» (про те, що потрібно любити українську мову, любити і поважати власний народ), «Тарасове свято» присвячений Шевченку [1].

Отже, для другого періоду підручникотворення було характерно використання в рідних школах, головним чином, підручників з України – здебільшого підручників М. Матвійчука (від 1 до 4 кл.), а також читанки від 1 до 7 кл. і підручника для 1 кл. А. Крушельницького, підручника з географії С. Рудницького, підручника з історії І. Крип'якевича.

На шостому Конгресі «Об'єднання українських організацій в Америці», який відбувся 3 листопада 1933 р., ухвалено резолюцію щодо необхідності реформи українського шкільництва в США, яка передбачала, зокрема, створення фахівцями відповідних підручників, із урахуванням американських умов життя. Конкурси на підручники, які проводилися в той період, вимагали, щоб вони були пристосовані до американських обставин і були укладені на взірць відповідних англійських підручників [4, с. 29]. Проте очікуваних результатів ці конкурси, як правило, не давали.

Аналіз статей у г. «Свобода», низки наукових праць, зокрема, О. Стеткевича, Л. Мишуги, У. Самчука, засвідчує, що у першому і другому періодах підручникотворення в діаспорі, включно до середини 50-х рр. ХХ ст.,

використовувалися здебільшого так звані «старокрайові підручники». На наш погляд, це було обумовлено нестачею ресурсів як фінансових, так і кадрових. Один із недоліків цих підручників – застаріла лексика, що була незнайома дітям, окрім того не враховувалися обставини життя у новій країні поселення. Водночас, незважаючи на всі недоліки, підручники українських авторів, що були видані у Відні, Києві, Львові, а також у США, заповнили тогочасну прогалину і задовольнили на деякий час потребу емігрантів у підручниках, підготували ґрунт для реалізації в майбутньому планів щодо появи власних підручників. Підсумовуючи, наголосимо, що одним з недоліків цього періоду була відсутність єдиного координаційного центру розробки та видання шкільних підручників.

Пізніше, вже в 40-х рр. ХХ ст., зміст підручників з мови, літератури та історії як з Галичини, так і з Радянської України не могли повною мірою задовольнити освітні та виховні потреби українців у західній діаспорі. Зокрема підручники, які видавалися в Україні, ідеологічно були спрямовані на комуністичне виховання підростаючого покоління, а це вступало у протиріччя з поглядами і вимогами української громади в США. Вочевидь, це спонукало освітніх діячів діаспори до створення власних шкільних підручників з посиленою українознавчою і виховною складовою.

У 1953 р. у США виникла Шкільна рада, яка з перших років діяльності почала системно займатися справою освіти українських дітей, зокрема розробкою та виданням шкільних підручників і посібників. Отже, третій період – системний – розпочався у 1950-х рр. і тривав до 1990-х років. При Шкільній раді було організовано власне видавництво, а також призначений видавничий референт, також було створено комісію, що відповідає за навчальні програми та підручники.

У середині 1950-х рр. відомий науковець діаспори К. Кисілевський видав працю «Українознавство в школі. Програма й дидактика», у якій зазначав, що при наданні учням знань українознавчого спрямування необхідно робити акцент на виховних цінностях національного та загальнолюдського спрямування [2, с. 13].

У третій період підручникотворення в США для навчання української мови вчителі користувалися наступними підручниками: І. Бережний «Українська мова (збірник вправ із синтакси)», К. Кисілевський «Граматика української мови для школи й самонавчання» і «Вивчаймо українську мову! Початковий підручник для пізнання правописних і мовних явищ», Д. Кислиця «Граматика української мови» (у 2-х ч.), Б. Романенчук «Українська мова. Граматичні й правописні вправи» (у 2-х ч.), Д. Соловей «Цікава граматика. Мовно-граматичні ігри, загадки, скоромовки, вправи для науки і розваги», Д. Свій «Збірник матеріалів для переказів» тощо. Проаналізуємо деякі з них.

Підручник Б. Романенчука «Українська мова. Граматичні й правописні вправи» (у двох частинах) здобув широке визнання та багато разів перевидавався Шкільною Радою. Його тематика стосувалася різноманітних аспектів українського життя за рахунок вправ з такими назвами: «Подорож до Львова», «Українські ріки та озера», «Частини української землі», «Українські

моря», «Весна в Карпатах», «Ярмарок на Україні», «На дворі князя Ярослава», «Козаки» [5]. Вважаємо за доцільне наголосити, що, укладаючи підручники з рідної мови, автори намагалися пристосувати його до потреб українського шкільництва в США, подавали мінімум граматичного матеріалу і вправ, урізноманітнювали зміст цікавими фактами з історії і культури українців, розміщували твори, які також стосувалися життя американців.

Наприкінці 1950-х рр. Шкільна Рада видала читанку для п'ятого року навчання української мови автора К. Кисілевського, яка складалася із восьми розділів: «Учитися, брати мої»; «Минуле України»; «В зимі»; «Казковий світ»; «Розвага»; «Юний Шевченко»; «Весною»; «По дорозі життя». До читанки для середніх класів увійшли твори наступних авторів: Б. Антоновича, Р. Завадовича, І. Керницького, М. Коцюбинського, Б. Лепкого, А. Лотоцького, Н. Мудрик-Мриць, О. Олеся, І. Савицької, М. Старицького, Л. Українки, І. Франка, Л. Храпливої, А. Чайковського, Т. Шевченка [3, с. 170–172].

До читанки були включені історико-публіцистичні тексти патріотичного спрямування, що стосувалися різних сторінок української історії: від княжих часів до сучасності. Зокрема, привертають увагу тексти, присвячені визвольній боротьбі Української галицької армії (УГА), про Українських Січових Стрільців, про Українську повстанську армію (УПА). Як бачимо, поряд з традиційними темами про українську історію у підручнику можна зустріти тексти, що стосувалися маловідомих, інколи суперечливих сторінок української історії, зокрема героїчної боротьби українців за волю і незалежність.

Проаналізувавши читанки третього періоду підручникотворення в США, можна зробити висновок, що, крім традиційних для такого виду навчальної літератури освітніх завдань, вони виконували і виховні. До читанок для початкових і середніх класів широко включалися історико-публіцистичні тексти патріотичного спрямування як знаних авторів (А. Лотоцький, І. Крип'якевич, В. Переяславець), так і маловідомих письменників, публіцистів, освітніх діячів, які жили і працювали в еміграції (Н. Гірняк, Я. Гриневич, В. Калина, М. Ломацький, Н. Мудрик-Мриць, Л. Храплива, О. Цегельська). Тексти, зокрема, були присвячені визвольним змаганням українського народу у різні часи історії, культурно-освітньому життю українців діаспори.

Підбиваючи підсумок щодо особливостей підручникотворення у третьому періоді, хочемо також відмітити, що у деяких підручниках, зазначеного періоду автори поряд із знаннями про Україну надавали інформацію, хоча і у мінімальному об'ємі, про нову країну поселення, про життя українських діаспор у США, Канаді, Європі тощо.

У четвертий період – комплексний (поч. 90-х ХХ ст. і до сьогодні) – вийшли перероблені та доповнені підручники з усіх навчальних предметів для шкіл українознавства: з української мови, української літератури для учнів старших класів, з географії, історії та культури України. Наприклад, Шкільна Рада видала книги проф. Д. Кислиці: «Граматику української мови» в двох книгах: ч. 1 (Фонетика і морфологія), а ч. 2 (Синтакса), а в 2000 р. видано «Граматику української мови». Вправи до фонетики та морфології Н. Кулакової та Є. Федоренка.

Варто зазначити, що Шкільна Рада при УККА за весь період своєї діяльності видала більше ста підручників для 1–12 класів, зокрема: «Історія України» М. Грушевського, «Княжа доба», «Історія України» Н. Хойнацької у 2-х частинах, «Козацька доба» Н. Черняка, «Граматика української мови» Н. Кулакової і Є. Федоренка, «Граматика української мови» в 2-х частинах Д. Кислиці, «Хрестоматія з української літератури» Є. Федоренка і П. Маляра, «Історія української літератури» В. Радзиковича, «Новітня історія України, 1945–2000» Ю. Гаєцького, «Географія України» П. Масляка, «Українська культура» в 2-х частинах, І. Мірчука, «Нарис української культури» В. Янів.

Ми не будемо детально зупинятися на аналізі підручників з різних навчальних предметів, що викладаються у рідномовному шкільництві в США, а накреслимо лише загальні тенденції й особливості четвертого періоду підручникотворення. Із здобуттям Україною незалежності активізувалася співпраця на всіх рівнях української громади в США з Україною, особливо в освітній сфері. Однією із тенденцій четвертого періоду підручникотворення було активне використання підручників, розроблених і виданих в Україні, а також робота науковців діаспори з українськими науковцями над спільними проектами і підручниками.

Однак деякі педагоги діаспори вважали недоцільним використання підручників, що були розроблені в Україні, оскільки вони не враховують усієї специфіки та розраховані не на суботні чи недільні школи, а на загальноосвітні. Шкільна програма в Україні, із зрозумілих причин, значно складніше, навіть якщо порівнювати кількість годин, відведених на кожний предмет. Тому використання підручників з України, особливо це стосується підручників з мови, в освітній практиці діаспори, на нашу думку, можливе насамперед у початковій і частково у середній ланках.

Ще однією тенденцією четвертого періоду є використання найкращих підручників, які були видані в Канаді та Австралії для українських шкіл діаспори. Серед авторів можна відмітити П. Волиняка, М. Дейко, Д. Кислицю, Я. Славутича. Цими авторами були створені серії підручників, читанок, букварів з урахуванням того, що для багатьох учнів українська мова – це не рідна мова, вона є другою мовою навчання. Хочемо відмітити серію читанок для розвитку української мови, яка була розроблена і видана на замовлення провінції Альберта, у якій діє українська двомовна програма, згідно з концепцією мультикультуризму (прийнята у 1971 р. в Канаді). Наприкінці кожної читанки розміщений словник найчастіше вживаних українських слів і українсько-англійський словник.

Позитивною тенденцією цього періоду вважаємо осучаснення змісту підручників з історії України, культури України, української літератури. Наприклад, у підручнику з історії Н. Хойнацької «Історія України» у другій його частині розглядалися наступні теми: Українські січові стрільці і їх значення в історії України; Західна українська народна республіка і війна з Польщею; Закарпаття під Чехословаччиною і Закарпатська Україна; Штучний голод на Україні в 30-х рр. ХХ ст.; Українська політична еміграція по Першій світовій війні; Український спротив у Другій світовій війні та Українська дивізія; Стан України до

М. Горбачова; Чорнобильська катастрофа 26 квітня 1986 р.; Події в Україні та сучасний стан; Завдання української еміграції [7; 8].

Зазначені тенденції є характерними для галузі сучасного підручникотворення – підручники продовжують виконувати важливу функцію національного виховання, яке, на думку більшості науковців та освітніх діячів діаспори (І. Головінський, К. Кисілевський, Л. Кисілевська-Ткач, О. Кульчицький), є головною метою існування шкіл українознавства.

Висновки. Проведений аналіз генези підручникотворення в українському шкільництві в США засвідчує, що його розвиток пройшов декілька періодів, кожен з яких мав свої особливості. Для першого і частково другого періоду характерно використання підручників, що були привезені українцями до США зі «старого краю». З часом ці підручники і за оформленням, і за змістом перестали задовольняти потреби як учнів, так і батьків, що підштовхнуло педагогів і освітніх діячів діаспори до розроблення оригінальних підручників.

У третьому періоді, який оцінюємо як системний, було створено єдиний центр управління українським шкільництвом, а саме – Шкільну раду при УККА. Розробка й видання підручників було одним із важливих пріоритетів діяльності цієї організації. Запровадження нових навчальних програм у цей час, безумовно, стало поштовхом у розробці, виданні та перевиданні як вже знаних, так і нових підручників.

Четвертий період підручникотворення відзначається декількома особливостями: активне осучаснення змісту підручників з української мови, літератури, географії, історії та культури України; створення серій підручників, читанок, букварів з урахуванням обставин перебування українців у поліетнічному середовищі та того, що для більшості дітей українська мова вже не є рідною.

Підсумовуючи, варто наголосити, що виховна функція підручників четвертого періоду не зазнала кардинальних змін, за допомогою їх продовжують виховувати в учнів любов до України, її мови, літератури, неповторної культури та традицій, до природи та історії українського народу, що є ключовою функцією. Отже, відбувається поступове посилення виховної функції підручників упродовж усього розвитку українського шкільництва в США.

Використані джерела

1. Матвійчук М. Друга книжечка до читання для українських дітей / Микола Матвійчук ; іл. О. Курилас, О. Кульчицька. – Л. : Вид-во Миколи Матвійчука, 1923. – 127 с.
2. Кисілевський К. Українознавство в школі. Програма й дидактика / К. Кисілевський. – Нью Йорк : Видання Шкільної ради, 1955. – 32 с.
3. Кисілевський К. Українська читанка для V року навчання української мови / К. Кисілевського. – Нью Йорк – Філадельфія : Вид-во Шкільної Ради, 1958. – 176 с.
4. П'ятдесятиріччя Шкільної ради при Українському Конгресовому Комітеті Америки, 1953–2003 / Український Конгресовий Комітет Америки. Шкільна рада.; гол. ред. Є. Федоренко. – Нью-Йорк : [б.в.], 2003. – 412 с.
5. Романенчук Б. Українська мова. Граматика й правописні справи. Підручник для першого й другого року навчання української мови / Б. Романенчук. – Філадельфія : «Київ», 1961. – 98 с.
6. Стеткевич О. Українське шкільництво в Америці / О. Стеткевич // Пропамятна книга видана з нагоди сороколітнього ювілею Українського народного союзу / за ред. Л. Мишуги. –

Джерзі Ситі, Н.Дж. : Свобода, 1936. – С. 325–342.

7. Хойнацька Надія Л. Історія України від доісторичної доби по 1340 р. 20 лекцій для 8-ої і 9-ої клас / Н. Л. Хойнацька. – 2-ге вид. – Н.-Й. : Вид-во Шкільної Ради, 1992.

8. Хойнацька Надія Л. Історія України від 1340 до 1992 р. (для учнів 9-ої, 10-ої, 11-ої та 12-ої клас) / Надія Людмила Хойнацька. – Н.-Й. : Вид-во Шкільної Ради, 1994.

References

1. Matviichuk M. Druha knyzhechka do chytannia dlia ukrainyskykh dityi / M. Matviichuk; il. O. Kurylas, O. Kulchytska. – L. : Vydavnytstvo Mykoly Matviichuka, 1923. – 127 s.

2. Kysilevskyi K. Ukrainiska chytanka dlia V roku navchannia ukrainsoi movy / K. Kysilevskoho. – Niu York – Filadelfiia : Vyd-vo Shkilnoi Rady, 1958. – 176 s.

3. Kysilevskyi K. Ukrainoznavstvo v shkoli. Prohrama y dydaktyka / K. Kysilevskyi. – Niu York : Vydannia Shkilnoi rady, 1955. – 32 s.

4. Piatdesiatyrichchia Shkilnoi rady pry Ukrainkomu Kongresovomu Komiteti Ameryky, 1953–2003 / Ukrainyskyi Kongresovyi Komitet Ameryky. Shkilna rada ; hol. red. Ye. Fedorenko. – Niu-York : [b.v.], 2003. – 412 s.

5. Romanenchuk B. Ukrainiska mova. Hramatyka y pravopysni vpravy. Pidruchnyk dlia pershoho y druhoho roku navchannia ukrainsoi movy / B. Romanenchuk. – Filadelfiia : «Kyiv», 1961. – 98 s.

6. Stetkevych O. Ukrainske shkilnytstvo v Amerytsi / O. Stetkevych // Propamiatna knyha vydana z nahody sorokolitnoho yuvyleiu Ukrainsoho narodnoho soiuzu / za red. L. Myshuhy. – Dzherzi Syti, N.Dzh. : Svoboda, 1936. – S. 325–342.

7. Khoynatska Nadiia L. Istoriia Ukrainy vid doistorychnoi doby po 1340 r. 20 lektsii dlia 8-oi i 9-oi klasi / Nadiia Liudmyla Khoynatska. – 2-he vyd. – N.-Y. : Vyd-vo Shkilnoi Rady, 1992. .

8. Khoynatska Nadiia L. Istoriia Ukrainy vid 1340 do 1992 r. (dlia uchniv 9-oi, 10-oi, 11-oi ta 12-oi klasi) / Nadiia Liudmyla Khoynatska. – N.-Y. : Vyd-vo Shkilnoi Rady, 1994.

Глушко О. З.

ГЕНЕЗИС СФЕРЫ РАЗРАБОТКИ ШКОЛЬНЫХ УЧЕБНИКОВ В УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЕ США

Проведенный анализ генезы сферы разработки учебников в украинской школе в США показывает, что его развитие прошло несколько периодов. Каждый из выделенных нами четырех периодов имел свои особенности. Для первого периода – начального (начало XIX в. – 1920-е гг. XX в.) – и частично для второго периода – переходного (1920–1950-е гг. XX в.) – характерно использование учебников, которые были привезены украинцами в США из «старого края».

Третий период – системный (1950–1990-е гг. XX в.) – характеризуется созданием единого центра управления украинскими школам в США – Школьного совета при УККА; внедрением новых программ, учебников, учебных пособий по разным предметам. Четвертый период – комплексный (нач. 90-х гг. XX в. и до настоящего времени) – характерен несколькими особенностями: активное обновление содержания учебников по украинскому языку, литературе, географии, истории и культуры Украины. Создание и использование целых серий учебников, букварей, с учетом тех обстоятельств, что для большинства детей украинский язык уже не родной. Автор показывает важность воспитательной функции учебника для формирования национально-патриотических чувств у молодого поколения украинской диаспоры в США.

Ключевые слова: диаспора; школьный учебник; периоды создания учебников; воспитательная функция учебников.

Glushko O.

GENESIS OF TEXTBOOK DEVELOPMENT SECTOR IN THE UKRAINIAN DIASPORA OF THE USA

The analysis of the genesis of the textbooks design sector in the Ukrainian school in the USA shows that its development has passed several periods. Each of the four periods identified by author has

its own peculiarities. The first period – *the initial period* (the beginning of 19-th century – 1920-s of the 20-th century) and partly the second one – *the transition period* (1920–1950-s) is characterized by using of textbooks brought by the Ukrainians to the USA from the so called «old land».

The third period – *systemic* (1950–1990-s of 20 century) is characterized by the creation of a Center for Management of the Ukrainian schools in the USA, the School Board at the UCCA; by introduction of new programs, textbooks, teaching aids for different subjects. The fourth period – *complex* (early 90-s of the 20-th century and till now) is characterized by the following features: an active update of the content of textbooks in Ukrainian language, literature, geography, history and culture of Ukraine; by creation and application of sets of textbooks, primers. The fact that the Ukrainian language is not a mother tongue for the most schoolchildren attending diaspora schools should be taken into account. The author shows the importance of the educational function of the textbook for the formation of national-patriotic feelings among the young generation of the Ukrainian diaspora in the USA.

Keywords: diaspora; school textbook; periods of textbooks development sector; educational function of a textbook.

УДК 373.05.16

ІСТОРІОГРАФІЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ З ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ

М. В. Головка,

кандидат педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи,

Інститут педагогіки НАПН України

e-mail: m.golovko@ukr.net

У статті на основі авторського підходу щодо класифікації джерельної бази історії вітчизняної дидактики фізики виокремлено основні групи джерел вітчизняного підручникотворення. Висвітлено питання історіографії періодичних джерел з проблеми створення українських підручників. Основну увагу приділено систематизації та узагальненому аналізу публікацій у періодичних виданнях (науково-методичних журналах, збірниках наукових праць). Обґрунтовано положення про те, що історіографія проблеми вітчизняного підручника фізики та астрономії включає потужний науковий та навчально-методичний масив, що потребує ретельного дослідження та вивчення в різних аспектах, зокрема в історико-методичному та методологічному. Історіографічні періодичні джерела систематизовано за підгрупами відповідно до їхнього внеску у висвітлення процесу становлення українського підручника фізики та астрономії як педагогічного явища.

Ключові слова: історіографія вітчизняного підручника фізики та астрономії; джерельна база; публікації в періодичних виданнях.

Постановка проблеми. Процеси модернізації загальної середньої освіти у контексті становлення нової української школи, розбудови вищої освіти у перспективах її інтеграції до єдиного європейського освітнього простору висувають нові вимоги до якості освіти та її спрямованості на формування компетентностей випускників загальноосвітньої та вищої школи. Важливу роль при цьому відведено новітньому навчально-методичному забезпеченню, розробленому на засадах компетентнісного, особистісного та діяльнісного підходів.

Зміну парадигми підручникотворення визначають однією з умов створення новітніх підручників, що відповідають суспільним запитам,